

Reviews and Annotations
Рецензии и анотации

**НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ
(ВТУ, 25 – 26 СЕПТЕМВРИ 2020 Г.)
И ПУБЛИКУВАНЕ НА ТОМ V НА „ИЗВЕСТИЯ
НА ЦЕНТЪРА ЗА СТОПАНСКО-ИСТОРИЧЕСКИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ“, ПОСВЕТЕНИ НА ТЕМАТА
„ПАЗАРИ, ОБЩЕСТВО, ВЛАСТ“**

Емилия Вачева

Стопанска академия „Димитър Ценов“ – Свищов

На 25 и 26 септември 2020 г. във Великогърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ (ВТУ) се проведе годишната научна конференция на Центъра за стопанско-исторически изследвания (ЦСИИ), като тази година основната тема на форума бе „Пазари, общество, власт“. Съорганизатори на конференцията за трета поредна година са Историческият факултет и Институтът по българистика при ВТУ. В конференцията взеха участие университетски преподаватели от страната и чужбина, представители от институти на БАН, доктори и докторанти, музейни специалисти – автори на изследвания в областта на стопанската история и историята на икономическите учения. Конференцията откри проф. д.и.н. Иван Русев (Икономически университет – Варна), председател на Управителния съвет на ЦСИИ. На пленарната сесия бяха изнесени четири доклада от утвърдени имена в историческата наука.

Проф. д.и.н. Иван Русев представи изследване на тема „Национален пазар преди националната държава. Има ли български национален пазар преди Осво-

ИЗВЕСТИЯ НА ЦЕНТЪРА ЗА
СТОПАНСКО-ИСТОРИЧЕСКИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ

ТОМ ПЕТИ

ПАЗАРИ, ОБЩЕСТВО, ВЛАСТ

бождението?“. В него той представи аргументи в подкрепа на твърдението, че съществува процес на интеграция и консолидиране на българския национален пазар още преди Освобождението от 1878 г. и че този процес е все по-ясно осезаем през 40-те, 50-те, 60-те и 70-те години на XIX в. Изследването се базира на данни от бизнес историята на Българското възраждане и на собствени авторови проучвания за появата на търговските дружества (фирмите) като проява на търговската модерност в българската стопанска среда през епохата, за изградените от тях търговски мрежи. Изследването предоставя обширна информация за двете най-крупни фирми – „Евлогий и Христо Георгиеви“ и „Христо П. Тъпчилещов“, които реално легитимират българския национален пазар през 50-те, 60-те и 70-те години на XIX в. – т.е. сами по себе си, те представляват две значими български национални икономически институции, държава преди държавата в стопанската сфера. Разгледани са също и други по-големи или не толкова големи фирми, разкрити са търговските им мрежи в българските земи и в чужбина, движението на техния капитал, техните партньори, посредници, клиенти и др.

Проф. д-р Красимира Мутафова (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“) говори на тема „Стопанската характеристика и развитие на пазарните отношения в Севлиево (Серви/Селви) и в каза Хоталич през XV – XVII век (по данни на османските регистри от периода)“. Въз основа на информацията от няколко муфассал тефтери и някои кануни и каннунмета (закони и законници) от XV и XVI в., които регламентират градските занаяти и търговия и определят размера и вида на таксите, митата и налозите върху тях, авторът открил същностните характеристики в стопанското развитие на Севлиево и селищата в обхвата на нахия/каза Хоталич. Лекторът проследи промените в административния статут и стопанското развитие на централното селище: утвърждаването на Серви/Селви като административен център на нахия/каза Хоталич; индикациите за градския му статут; формирането на обособен пазар и превръщането му в пазарно средище за региона. На базата на регистриран бадж в данъчната листа на съответните селища се разкриват индикациите за пазарна дейност в района на нахията и се открояват отраслите в общата производствена характеристика на селищата, насочени към пазара.

Доц. д-р Маргарита Маринова (Международно висше бизнес училище – Ботевград) запозна аудиторията с изследването си на тема „Личността, обществото и държавата като движещи елементи за следосвобожденския икономически напредък на България, отразени в списание „Промисленост“ 1887 – 1890 г.“. В него тя представи проучванията, посветени на стопанското развитие на България през 80-те години на XIX в., дело на редакционния екип на издаваното в Свищов през 1887 – 1890 г. списание „Промисленост“. Доц. Маринова разкри изразеното в тях положително отношение към политика на отвореност и свобода, следвана от държавата, която заедно с отделната личност и обществото, като цяло, се приемат за двигатели на развитието. Очертани са оценките на авторите за постигнатото в отделните сектори и проблемите пред тях и за причините за по-бавния стопан-

ски напредък. В заключение авторът посочи, че списанието обвързва бъдещия просперитет на страната не със завой към протекционизъм, а със засилване на предприемаческата активност и с укрепване на спестовността в обществото като източник за натрупване на капитал и че ускоряването на българското приобщаване към цивилизацията зависи от хармонизиране на отношенията между човека и обществото.

Проф. д.и.н. Милко Палангурски (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“) говори на тема „Икономическите възгледи на Либералната (Радославистка) партия (края на XIX – началото на XX в.). Той разгледа програмите, в които либералите конкретизират своите практически идеи. Направи заключението, че техните възгледи за защита на земеделието, животновъдството, промишлеността, търговията и въвеждането на съвременната данъчна система са в съответствие с най-новите идеи на своето време и напълно отговарят на интересите на икономическата промяна на държавата и обществото. Реалната политика обаче ги кара да напускат теоретичните постановки, особено в критични за бюджета времена. Така през 1899 г. те връщат натуралния десятък като основен начин за облагане на земеделците, което влиза в противоречие с всички теоретични декларации и програми.

Работата на конференцията през двата дни премина в рамките на две сесии. Модератори бяха: доц. д-р Евгени Костов и проф. д-р Петко Петков.

След преработване и допълнение на докладите с оглед проведените по време на конференцията дискусии и след научното им двойно анонимно рецензиране повечето от тях са поместени в наскоро издадения **том V** на „**Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания**“ (Варна, 2020 г.) с главен научен редактор проф. д.и.н. Иван Русев. Това периодично научно издание е реферирано според международните стандарти в няколко авторитетни бази данни (ERIH Plus, RePEc, CEEOL, Google Scholar), то е включено и в „Националния референтен списък на съвременни български научни издания с научно рецензиране“ на НАЦИД. В неговия редакторски колектив са привлечени авторитетни учени от страната и чужбина.

В част първа – „Регионални и национални аспекти“, освен пленарните доклади на проф. д.и.н. Иван Русев, проф. д.и.н. Милко Палангурски и доц. д-р Маргарита Маринова са публикувани още четиринадесет статии. **Andreas Lyberatos** (Department of Political Science & History, Panteion University of Social & Political Sciences, Greece) представя изследване на тема „Посредници и пазарни микроструктури в търговията с черноморско зърно. Предварителни наблюдения от Варна (средата на XIX – началото на XX в.)“, което е публикувано на английски език. Той се фокусира върху прехода от късноосманския, до голяма степен нерегулиран, регионален пазар на зърно към периода на автономна България (1878 – 1908), когато международен и вътрешен, икономически и социален натиск подтиква българските власти да се намесят на местно ниво и се опитат да регулират зърнените пазари и продажбите на зърно от хинтерланда към приста-

нищните градове. **Проф. д-р Ивелин Иванов** (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“) в статията си „Търговия и интеграционни процеси в средновековна Ливония през XIII в. Основни тенденции и исторически паралели“ разглежда ролята на търговията и по-конкретно на северно-германската Ханза в приобщаването на земите по югоизточното крайбрежие на Балтийско море след поредица от кръстоносни походи и масова християнизация на местните племена в края на XII и първите десетилетия на XIII век. В статията на **доц. д-р Гергана Георгиева** (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“) и **д-р Николай Тодоров** (РИМ – Силистра) „Бератлиите – търговци на султана“ въз основа на новоиздирени османски дефтери от Османския архив в Истанбул се разкриват имената на търговците бератлии, техните помощници, градовете и регионите, в които живеят и осъществяват дейността си. Изследването реконструира профила на търговеца бератлия, конкретните личности (водещите играчи) в международната търговия на Османската империя, етническата и религиозната структура на групата, дава нова информация за известни вече български „възрожденски дейци“, като ги поставя в нова светлина, повдига завесата над организацията на търговията в империята, като изяснява задълженията, функциите и привилегиите на отделни категории търговци. В публикацията на **проф. д-р Петко Петков** (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“) „Власти, пазари и общество в документалното наследство на Васил Левски“ на база на запазеното документално наследство на Васил Левски се разглежда неговото разбиране за властта, пазарите и обществото както в Османската империя, така и в Европа. Изложението се базира на последното и най-прецизно издание на историческите документи, автор на които е или се предполага, че е Апостола. Авторът заключава, че документите показват силен акцент от страна на Левски върху събирането на достатъчно финансови средства на доброволни начала, но и принудително, с цел осигуряване най-вече на необходимото въоръжение за бъдещото българско въстание. В този смисъл, справедливо е да се изтъкнат за пореден път пословичната честност и високата степен на отговорност, проявявани от Апостола.

Доц. д-р Светла Атанасова (РИМ – В. Търново) публикува статия на тема „Метрична система в османското законодателство. Пазарни регулации и контрол“, в която се изследват законодателните инициативи на Османската държава от втората половина на XIX в., които пряко влияят върху пазарните взаимоотношения. Анализирани са редица казуси от Закона за мерките и теглилките, окръжни постановления и Устава за прилагането на правните регулации и административния контрол в практиката на търговските обекти и субекти.

В статията на **ас. д-р Ивайло Найденов** (Институт за исторически изследвания при БАН) „Между икономическата теория и стопанската история: бележки за властта, пазарите и предприемачите през епохата на Възраждането“ въз основа на водещи теоретични концепции се акцентира върху понятията власт – пазар – предприемач в контекста на „българския“ XIX в. За целта се използват непубликувани документи, отнасящи се до епохата на Възраждането.

Доц. д-р Румен Андреев (УНСС – София) разглежда „Стопанският етос на българите през Възраждането през погледа на Владимир Свинтила“. В статията се представя различната гледна точка за стопанския живот на българите през Възраждането, съдържаща се в книгите на писателя и преводач Владимир Свинтила. Той разкрива факти, които популярната история премълчава, тъй като не са сходни с идеята за централизираната и национална държава.

В статията на **доц. д-р Християн Атанасов** (Университет по библиотекознание и информационни технологии – София) „Околийските градски съветници като кредитори: по повод на една публикация на вестник „Дунав“ от 1872 г.“ представя създадените през Танзимата казалийски градски съвети и тяхната роля в османската провинциална административна система. Фокусът пада върху капиталите, които тези съвети успяват да акумулират и менажират.

Доц. д-р Мартин Иванов (СУ „Св. Климент Охридски“) представя изследване на тема „Социологически профил на българските текстилни фабриканти, 1834 – 1912 г.“. В него с помощта на голям брой източници са уточнени данните за 196 фабриканти, предоставя се информация за годините на раждане и смърт, семейния произход (професията на бащата и груба оценка за финансовите му възможности), образование, позиция във фабриката, предишна или успоредна стопанска дейност, участие в революционното движение (в т.ч. и ВМОРО), включване в културни, просветни или професионални организации, членство в партия, заемани изборни длъжности и роднински връзки. В изследването на **проф. д.и.н. Пенчо Пенчев** (Университет за национално и световно стопанство – София) „Поземлената собственост и аграрното развитие на България 1879 – 1912 г.“ се разкриват причините за липсата на успешно аграрно развитие, като се оценяват доколко два от съставните елементи на институционалната триада – сигурност на частната собственост, върховенство на закона и либерална търговия – присъстват в българската стопанска действителност за периода от формирането на първото българско правителство през 1879 г. до избухването на Балканската война през 1912 г. Заключават се, че за посочения период в България сигурността на частната поземлена собственост е твърде условна, независимо от постановките на конституцията. **Доц. д-р Евгени Костов** (УНСС – София) публикува статия на тема „Вторият държавен съд (1910 – 1914 г.) и обвиненията срещу бившия военен министър Михаил Савов (1903 – 1907 г.)“. В нея се анализират престъпленията на военния министър Михаил Савов, които са обект на обвинение от Втория държавен съд. Авторът стига до извода, че повечето твърдения са неоснователни. Няма основание да се търси отговорност за евентуални закононарушения на М. Савов, защото всички действия и решения на генерала са одобрени в Министерския съвет.

В статията си „Политика на Светия синод за организирането на манастирските земи в стопанства в периода 1913 – 1923 г.“ **ас. Николай Атанасов** (Тракийски университет – Стара Загора) разглежда целенасочената дейност на Светия синод на Българската православна църква за създаване на модернизирани стопанства и

влиянието на политическата конюнктура върху тяхното развитие. Изясняват се функциите на създадения Църковно-стопански отдел и учредения Фонд за църковно-манастирски стопанства. Анализират се изискванията и възможностите на манастирските стопанства да се превърнат в ефективни, за да отстоят на политически натиск, свързан с тяхната ликвидност.

Доц. д-р Марко Димитров (УНСС – София) представя изследване на тема „Приемственост и промени в стопанската политика на българската държава по време на световната криза 1929 – 1934 г.“. В него той разкрива приемствеността между водената от Народния блок (1931 – г.) стопанска политика и тази на неговите наследници в управлението – Военния съюз и Политическия кръг „Звено“ (т.нар. деветнадесетомайци). Авторът заключава, че въпреки острото критикуване на Блока за неспособността му да се справи със стопанската криза, когато вземат властта, деветнадесетомайците възприемат рационалните и ефективни елементи от антикризисната политика на кабинета на Н. Мушанов, като ги доразвиват според своите разбирания или довършват без промени.

Д-р Петър Стоянов (УНСС – София) публикува статия на тема „Българският „капитализъм“ и митническата политика през 20-те и 30-те години на XX в.“. В нея авторът изследва не само особеностите на митническата политика, но обръща внимание и на проблема, свързан с адекватността на терминологията, отразяваща действалата през посочения период икономическа система.

Във втората част на сборника „Селищни изследвания и стопански дейци“, освен пленарния доклад на проф. д-р Красимира Мутаfoва са поместени още пет доклада, преработени като статии. **Dilek Akyalçin Kaya** (Izmir Institute of Technology, Турция) публикува изследване на тема „Минно дело и предприемачество в Османската империя: случаят с Осман Инайет“, която е на английски език. В нея авторът анализира динамиката на минната експлоатация в края на XIX век в Солун чрез икономическата дейност на Осман Инайет и предлага оценка на сложните отношения, които той създава с други предприемачи.

В статията на **Станимир Димитров** (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“) „Между двата центъра на властта – Търново и Цариград. История на една делегация от 50-те години на XIX в.“ се представят и анализират сведения, свързани с кореспонденция, налична в НБКМ (БИА, ф. 36) от фонда на Георги поп Симеонов, който е векил (пълномощник на християнското население) на Търновската каза. Тази поредица от писма съдържа данни за политическите борби в един кратък период от четири месеца между 1853 – 1854 г. Разкрива се конфликтът между хаджи Минчо Цачев и търновския митрополит Неофит Византиос и изпратената от Търновската община делегация с мисия до Цариград (Високата порта и Патриаршията).

Д-р Александър Златанов (СУ „Св. Климент Охридски“) публикува статия на тема „Социално-икономическото развитие на Карловска околия след Освобождението“. Авторът заключава, че новите икономически реалности и свободната

конкуренция ускоряват процеса на отмиране на старите занаяти и средства за препитание, а местната власт и централно правителство не успяват да подпомогнат местните занаятчийски и домашни производства. Преходът от протоиндустриално към фабрично производство се оказва неуспешен в първите десетилетия след Освобождението, въпреки единични успешни инициативи и производства.

В статията на **Емилия Вачева** (СА „Димитър А. Ценов“) „Икономическата политика на свишовската община по време на управлението на кмета Христо Теодоров (1887 – 1893 г.)“ се разглеждат мерките, които общинското управление предприема в помощ на търговците, предприемачите и за развитието на инфраструктурата на общината. Достига се до извода, че най-голямата помощ, която оказва общината на местния бизнес, е чрез изграждане на съвременна инфраструктура.

Мирослав Тошев (ИМ – Омуртаг) разглежда „Принципи на разплащане, използвани в образователните дейности, обучението на занаят и училищните дела из българските земи през Възраждането и до началните десетилетия на XX век. Бележки и материали“. Настоящата разработка е четвърта в поредицата от публикации, в които авторът представя материали за натурална размяна и заплащането в натура на различни по вид услуги. Конкретните въпроси, разгледани в изложението, представят някои основни характеристики на образователните дейности и материалното обезпечаване на училищното дело из българските земи през втората половина на XIX и началните десетилетия на XX в.

Представените статии в том V на „Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания“ имат съществен принос за изясняването на широк кръг от проблеми от стопанската история, свързани с отношението между пазарите и различните нива на властта. Някои от тях повдигат дискуссионни въпроси по важни проблеми и теми и са отправна точка за бъдещи изследвания в тази насока.

**SCIENTIFIC CONFERENCE (VELIKO TARNOVO
UNIVERSITY “ST. ST. CYRIL AND METHODIUS” –
SEPTEMBER 25 – 26, 2020) AND PUBLICATION
OF VOLUME V OF PROCEEDINGS OF THE CENTRE
FOR ECONOMIC HISTORY RESEARCH
“MARKETS, SOCIETY, GOVERNMENT”**

✉ **Emilia Vacheva**

D. A. Tsenov Academy of Economics
2, Emanuil Chakarov St.
5250 Svishtov, Bulgaria
E-mail: emilia.vacheva@abv.bg